

GLOBALIZACIJSKI PROCESI I KULTURA

STJEPAN JAGIĆ

Sveučilište u Zadru, Odjel za pedagogiju
University of Zadar, Department of Pedagogy

MARKO VUČETIĆ

Sveučilište u Zadru, Odjel za filozofiju
University of Zadar, Department of Philosophy

UDK: 008:316.42

Prethodno priopćenje / *Preliminary communication*

Primljeno / *Received*: 3. VI. 2013.

Rad promišlja i prikazuje interakciju globalizacije i kulture kao sustava značenja koji reguliraju društveni život, odnosno na općoj razini skicira i analizira neke teze glede odnosa kulture i globalizacije. Globalizacija je društvena, ekonomska, politička i kulturna činjenica suvremenog društva, totalni fenomen. Ona je sveprisutna pojava današnje epohe i ostavlja upečatljive tragove svoje nazočnosti u svim prostorima u kojima se odvija. Osnovni aspekti globalizacije su ekonomski i politički odnosi koji se razvijaju između zemalja i regija i sve više čine okvir nekoj vrsti kulturnoga međusobnog približavanja u kojemu izvjestan broj istih vrijednosti prolazi kroz više zemalja s tendencijom prema kulturnoj jednakosti.

Globalizacijski proces uključuje sve veći broj kulturnih elemenata, proširuje prostorne, kvantitativne i kvalitativne dimenzije kulture, a uključivanjem sve većega broja ljudi potiče aktivno djelovanje kulture. U prošlosti i danas dodiri kultura su se skladno prožimali, ali i iskazivali dramatične i često konfliktne oblike. Istinsko življenje trebalo bi biti međusobno razumijevanje i poštovanje, sporazumijevanje i ravnopravna suradnja jer smisao čovjeka ogleda se u humanosti.

KLJUČNE RIJEČI: *globalizacija, kultura, nacionalni i kulturni identitet, promjena*

UVOD

Krajem XX. stoljeća nastale su velike i značajne društvene, ekonomske i političke promjene u svijetu, a posebno u Europi i zemljama tranzicije. Uspostavljen je neoliberalni kapitalistički sustav globalnih razmjera, pa se tržišno-profitna matrica počela širiti i na ona područja ljudskog djelovanja koja ranije nisu bila primarno u fokusu njenog interesa. Razdoblje je obilježeno povećanom trgovačkom razmjenom, nemilosrdnom konkurencijom, povećanim i ubrzanim tijekom kapitala, snažnim razvojem informacijskih tehnologija, prilagođenim proizvodnim sustavima, utrkom i borbom za stalni rast i širenjem tržišta, ubrzanim rastom međunarodnog marketinga, te jačanjem uloge nadnacionalnih institucija i organizacija. Jedno od najvidljivijih obilježja promjena svakako je dominacija multinacionalnih kompanija i najmoćnijih financijskih institucija. Ovakva situacija i trendovi temeljito su promijenili društvene sustave, načine života, uzore ponašanja i vladanja.

Autori su različito imenovali ove brze i dalekosežne društveno-ekonomske promjene. U znanstvenoj i publicističkoj literaturi nalazimo termine: *kognitivni kapitalizam*, *postindustrijsko društvo*, *neoliberalno društvo*, *informatičko društvo*, *društvo s digitalnom ekonomijom*, *poduzetničko društvo*, *postkapitalističko društvo*, *postfordovsko društvo*, *društvo rizika*, čak i *dosadno društvo* i sl.

Tapscott (1999) kaže da se suvremeno društvo razlikuje od staroga u dvanaest međusobno povezanih gledišta. To su znanje, digitalizacija, virtualizacija, molekularizacija, integracija/umrežavanje putem Interneta, disintermedijacija, konvergencija, inovacija, prozumacija, trenutnost/trenutačnost, globalizacija i nesklad.

Taj proces, u čijem se okviru odvijaju posebne i specifične društvene promjene prilagođavanja pojedinih dijelova svijeta jednoj globalnoj cjelini, nazvan je općim imenom – *globalizacija*.

GLOBALIZACIJA

Termin *globalizacija* ima široku uporabu. Sve je više akademske i popularne literature koja se bavi ovom tematikom. Usprkos tome, precizna istoznačna definicija globalizacije ne postoji. To je posljedica složenosti, osjetljivosti i višeznačnosti samog fenomena, krajnje neizvjesnog ishoda, koji je teško bez ostatka egzaktno odrediti,

Globalizacija je omiljena fraza novinara i političara. Fenomen je postao stvarnost naših života i jedna od najpopularnijih tema današnjice. Postala je ključna ideja za poslovne teorije i praksu, ušla u akademske rasprave i postala središte rasprava o svim sastavnicama društva. Ali ono što ljudi podrazumijevaju pod pojmom globalizacija često je zbunjujuće jer se globalizacija definira na različite načine.

Ovisno o znanstvenom području, pod pojam globalizacije se svode potpuno različite pojave i procesi međunarodnog povezivanja na područjima politike, gospodarstva, kulture, obrazovanja i dr. Zavisno od političkog i teorijskog pogleda pojam se promišlja i ocjenjuje kao moguća opasnost ili izazov modernizacije.

Glede određenja globalizacije nitko nije indiferentan, a mnogi su zbunjeni, budući da ju još nitko ne doživljava kao samorazumljiv pojam. Kad je riječ o teoriji globalizacije, Monbiot (2006: 24) smatra da globalizacija ne znači gotovo ništa: "taj je termin postao toliko neodređen da više ne znači gotovo ništa, njime se opisuje sve i svašta, od globalnog terorizma do svjetske glazbe."

Budući da se globalizacija može promišljati iz različitih kultova pa se može odrediti kao suvremeni zagonetni fenomen koji pokreće i stvara značajne promjene u svim područjima života. Jednostavno kazano globalizacija je prilagođavanje pojedinih dijelova svijeta jednoj globalnoj cjelini. Njena narav se ponajprije zrcali u izvanrednom tehnološkom napretku te u neviđenom virtualnom mrežnom poslovnom povezivanju i digitalizaciji.

U normativnom smislu neki globalizaciju povezuju s napretkom, prosperitetom i mirom, drugi pak globalizaciju doživljuju kao nazadovanje, katastrofu i propast. Kako god taj pojam bio definiran, on pokreće i stvara ubrzane i značajne kvantitativne i kvalitativne promjene u svim segmentima suvremenog društva i životu čovjeka. Ona se tiče svih nas.

Koncept globalizacije razradio je sociolog Roland Robertson 1968. g. kako bi opisao načine na koje se kapital, ideje i kulturni kodovi uz pomoć novih sredstava komuniciranja šire svijetom. Prvi put rabi se kao pojam u današnjem značenju sredinom osamdesetih godina devedesetog stoljeća u proučavanju međunarodnih odnosa i modernizacije.

Globalizacija je bila doživljena kao povijesno nezabilježeno 'ubrzanje vremena i zbijanja prostora' čime je naznačena mogućnost revolucionarne promjene ukupnih društvenih i političkih odnosa. Označena je kao proces u kojem se mogu stvarati uvjeti za novi humanizam, i kao jedan od temeljnih načina kojim se na svjetskoj razini može osigurati čovjekova ravnoteža i obogaćivanje njegove osobnosti.

Slom komunizma početkom 1990-tih potaknuo je američkog teoretičara Francisa Fukuyamu (1994) da proglasi kraj povijesti dijela čovječanstva, tj. povijesti koja je dovršena konačnim porazom komunističke diktature, odnosno nastupanjem zemaljskoga raja liberalne demokracije i općeljudskog napretka i slobode.

On u svojoj apologiji liberalne demokracije najavljuje "konačnu političku neutralizaciju nacionalizma" u uvjetima opće centralizacije i lingvističke homogenizacije svijeta. Riječ je zapravo o staroj liberalističkoj tezi prema kojoj je sve *tradicijsko, lokalno i specifično nacionalno* samo smetnja protoku roba, ljudi i kapitala, te je jedini put za izlazak iz siromaštva onaj kojim su prošle razvijene zemlje Zapada. Je li to baš tako?¹ Tko i što smo 'mi' u raljama globalizacije? Možemo li na sustavan znanstveni i legitiman način govoriti (promišljati) o 'kolonizatorima' i 'koloniziranim', bogatim i siromašnim rabeći obmanjujuću zamjenu 'mi'?²

Hiperglobalisti tvrde da je trans-nacionalna povezanost postala činjenicom, pa je shodno tomu zastario sustav samostalnih država, odnosno državni suverenitet kao takav. Veoma brzo se pokazalo da one zemlje koje su trebale liberalizaciju trebale su i njoj primjereni institucionalni okvir. Upravo je "nedostatak ili neadekvatnost institucija na razini nacije-države ... postao kritičnom preprekom ekonomskom razvoju pojedinih siromašnih zemalja" (Fukujama, 2005: 111). Taj nedostatak ili neadekvatnost institucija potaklo je djelomičnoga 'preobraćenika' Fukuyamu da ustvrdi kako je zapravo "program izgradnje države ... jednako toliko važan koliko i program pokušaja smanjenja njezinih nadležnosti" (2005.:18). Dakle, nije trebalo proći puno vremena da se uvide problemi i pokrenu teorijske rasprave³ i shvati da globalizacija praktično ne može opstati bez oslanjanja na državu.

¹ Posljednji britanski kolonijalni upravitelj Indije pita 1947. godine Mahatmu Gandhija, prvoga predsjednika nezavisne Indije: "Kada se nadate da će sada, nakon stjecanja nezavisnosti, Indija doseći britanske standarde življenja?" Mahatma Gandhi odgovorio je: "Velikoj Britaniji trebala je polovina resursa planete, što mislite koliko bi planeta bilo potrebno Indiji da dosegne isto?" (Thijs de la Court, 1990).

² Vođa američkih indijanaca, Guaciaipuro Cuauteemoc, istaknuo je kako je "između 1503. i 1660. godine iz Latinske Amerike u Europu prevezeno sto osamdeset pet tisuća kilograma zlata

i šesnaest milijuna kilograma srebra. Cuauteemoc tvrdi da njegov narod taj prijenos ne bi trebao smatrati ratnim zločinom nego 'prvim u nizu prijateljskih zajmova koje je Amerika dala za razvoj Europe'. Kad bi latinskoamerički starosjedioci na taj zajam zaračunali složene kamate, po umjerenoj stopi od deset posto, količina zlata i srebra koju bi im Europa dugovala premašivala bi težinu Zemlje." (Monbiot, 2006: 109).

³ Na tom tragu je Paul James kad govori o vodećem obliku političke zajednice. On je uvjeren da je to "još uvijek nacija-država u jednom globalizirajućem sustavu" (James, 2006: 45).

Današnji globalizacijski trendovi zahvatili su cijeli svijet i nije moguće u njima ne sudjelovati. Svijet u svim svojim pojavnostima postaje međuzavisan, pa više nije moguće ignorirati novonastale procese. Naša svijest o tome što se događa također je postala globalna i zahvaća događaje u cijelome svijetu.

Teorijski i praktično se očitovanje globalizacijskih trendova može opaziti u tri (pod)sustava djelovanja na svjetskoj razini: u ekonomiji, politici i kulturi. Neizbježne i najznačajnije promjene u globalizacijskom procesu očituju se na području ekonomije i politike, a manjim dijelom na kulturnom planu. Dimenzije globalizacije ne mogu se striktno odvojiti jedna od druge, npr., globalni problem zaštite okoliša ne može se promatrati odvojeno od ekonomije i politike. Posebnost globalizacije je djelomična povezanost njenih podsustava.

Za *globalnu ekonomiju* može se kazati da je to sustav kojeg stvaraju globalna proizvodnja i globalne financije. Nastala su velika poduzeća i banke koja posluju nezavisno od država i imaju svoje podružnice u svim dijelovima svijeta. Zahvaljujući novim tehnologijama i politikama nude standardizirane proizvode te stvaraju i utvrđuju pravila jedinstvenog svjetskog tržišta.

U ime i za dobrobit svjetske zajednice, 'globalnog društva', ekonomska globalizacija se nudi kao univerzalna, spasonosna, dobronamjerna, samorazumljiva, sustavna, ne problematična, znanstveno legitimna i opravdana. Ali brojni dramatični događaji, pojave i fenomeni suvremenog svijeta pokazuju kako se *New management* i 'nova ekonomija znanja', pomoću profinjenih i grubih načina postupanja, pretvaraju u *opasnu* i u velikoj mjeri obmanjujuću ideologiju koja počiva na moći velikog biznisa, otvorenih i prikrivenih komercijalnih interesa, konzumerizma, itd.

Pod *političkom globalizacijom* se podrazumijeva jedinstvenost i proturječnost politika i političkih odnosa koji postoje u okviru i između država, saveza država i regija. Politička globalizacija se odnosi na prijenos mjesta donošenja odluka s državnih na međunarodne organizacije i institucije. To se ostvaruje međudržavnim integracijama (npr. Evropska unija i NATO) i uređenjem svijeta kao globalnog građanskog društva koje promovira tekovine demokratskog građanstva, tj. univerzalna ljudska prava i vladavinu zakona. U Europskoj uniji su države prenijele svoje nadležnosti na nadnacionalne organizacije, pa su čak napravile i monetarnu uniju. Vidljiva posljedica tih procesa i odluka je erozija nacionalne države.

Globalizacija s političkoga aspekta pokušava predvidjeti razvoj društva i traži putove demokratskog dijaloga i solidarne suradnje. Ima važne političke funkcije u kontekstu održavanja mira, zbližavanja naroda i njihovih kultura i civilizacija, čime ona ispunjava svoj kozmopolitski značaj.

KULTURA

Čovjek tijekom života usvaja skup stajališta, vrijednosti, normi, opažanja, sklonosti i ponašanja sukladno obitelji i društvu u kojem živi. Za članove nekog određenog društva *kultura je nacrt za življenje* (Kluckhohn, 1963).

"Kultura u velikoj mjeri određuje kako članovi društva misle i osjećaju, ona usmjerava njihove postupke i definira njihov svjetonazor. Članovi društva obično shvaćaju kulturu kao nešto samo po sebi razumljivo. Ona postaje u tolikoj mjeri dio njih da često nisu ni svjesni da postoji" (Haralambos, 1989: 17). Sveobuhvatni čovjek se zrcali i izražava u svojoj kulturi. Kultura oblikuje ljude i ljudi kulturu. Svaka kultura je neka zaokružena cjelina ili sustav. Unatoč stabilnosti, kultura je i dinamična kategorija.

Humanistički shvaćen čovjek je duhovno i društveno, simboličko i stvaralačko biće – biće kulture, nekad više, nekad manje, *proizvod*, ali i *proizvoditelj* kulture čija se univerzalna bit, zavisno od sklopova složenih povijesno-društvenih, fizičkih i psihičkih čimbenika, uvjeta i determinanti, manifestira u pojedinim, svojim specifičnim identitetima i varijetetima (Skledar, 2001).

U dokumentima Vijeća Europe koji se odnose na kulturu iskazuje se potreba definiranja kulture u što širem smislu, obuhvaćanjem različitih ljudskih aktivnosti i stvaralaštva kao što su: glazba, ples, drama, pučka umjetnost, kreativno pisanje, arhitektura i područja koja joj pripadaju, slikarstvo, skulptura, fotografija, grafika i umjetničko stvaralaštvo, industrijski dizajn, nošnje i modni dizajn, film, televizija, radio, zvučno snimanje, umjetnost povezana s prezentacijama, priredbama, izvedbama i izlaganjima, učenje i primjena umjetnosti u čovjekovu okružju, kulturno naslijeđe, suvremeni oblici izražavanja, aktivnosti s aspektima i tehnikama zaštite i očuvanja kulturnog naslijeđa.

U definicijama kulture pojavljuje se i pojam 'kulturno dobro'. On se izvodi iz općeg pojma dobra koji se definira kao vrijednost u ekonomskom ili moralnom pogledu, s uobičajenim razlikovanjem materijalnih od kulturnih dobara (*Opća enciklopedija*, 1977). Pod tim pojmom UNESCO, u svojoj Preporuci o razumijevanju kulturnih dobara iz 1976. godine, podrazumijeva predmete koji su izraz ili svjedočanstvo ljudskoga stvaralaštva ili prirodne evolucije, a predstavljaju povijesnu, umjetničku, znanstvenu ili tehničku vrijednost i interes iz zoologije, botanike, geologije; arheološki i etnološki predmeti i dokumentacija, predmeti iz područja likovne, dekorativne i primijenjene umjetnosti, književna, glazbena, fotografska i filmska djela, te arhivi i dokumenti (Tuđman, 1983).

U kontekstu sveobuhvatnih definicija kulture i civilizacije, složeni sustav kulturnih dobara može se u cjelini smatrati rezultatom vjekovnog, ali i tekućeg smišljenog djelovanja čovjeka. On je uz očuvanje i unapređenje prirodnih činitelja kreirao i posebno vrijedno bogatstvo kulturno-povijesnog naslijeđa koje integrirano postaje univerzalna vrijednost i temeljni označitelj određene zemlje (društva).

"Kultura je univerzalni ljudski fenomen, antropološka datost i bitna generička značajka čovjeka kao društvenoga i individualnoga, duhovnoga i stvaralačkoga bića. Stoga se i može reći, da nema ni jednoga društva u povijesti bez određenoga stupnja kulture u najširem smislu te riječi, tj. kao organizacije i načina opstanka, niti pojedinca kao (normalnoga) pripadnika konkretnoga društva, koji osnovne obrasce supripadne kulture, procesima socijalizacije i interiorizacije, nije usvojio" (Skledar, 2001: 167).

Kultura je specifična ljudska kategorija i bitan dokaz ljudske samobitnosti iz koje proizlazi materijalna i duhovna vrijednost, iz koje crpi snagu svoga razvoja i svoje trpljenje i odricanje. Prema tome, kultura predstavlja obrazac samobitnosti, obrazac čovjekova identiteta, pri čemu različiti simbolički elementi od jezika do društvenih običaja služe kao označitelji osobnosti, odnosno granice skupne pripadnosti.

GLOBALIZACIJA I KULTURA

Povijesno, svaki narod razvija svoju specifičnu kulturu zaštićenu od vanjskih utjecaja geografskim, jezičnim i vjerskim barijerama. Ljudi obično pretpostavljaju da su običaji vječni ili nepromjenjivi i teško zamišljaju da se nekada postupalo drukčije, ili da se negdje postupa drukčije.

Danas se ove barijere lome pod utjecajem olakšanoga djelovanja brojnih čimbenika, pa se kaže da svi živimo u globalnom selu pod utjecajem istih poruka i informacija. No razlike i danas postoje. Naime, pored raznolikosti koje se očituju u kulturnim razlikama, među pripadnicima raznih zemalja postoje i značajne razlike između etničkih skupina, manjina, društvenih slojeva, pa čak i između pripadnika različite starosne dobi. U globalizacijskim procesima susreću se kompleksi kulturno civilizacijskog naslijeđa te dolazi do dodira heterogenih struktura interesa i motiva brojnih čimbenika – dodiri kultura.

Globalno komuniciranje i migracije, odnosno globalizacija, prisiljavaju tradicionalne kulture na koegzistenciju, ali i na razilaženje i međusobne napetosti. Globalizacija je veoma kompleksna, uzmu li se u obzir kulturološki aspekti. Nastajanje 'svjetske kulture' bi bilo pogubno jer bi neposredno dovela u pitanje neku autentičnu regiju, odnosno kulturnu različitost. Nepobitno je da sredstva masovnih komunikacija omogućuju širenje *popularne kulture* i razvoj tzv. *globalne kulture*. To je svojevrsna prijetnja kulturnim i nacionalnim identitetima koji čine raznolikost svijeta. Posljedice nekritičkog prihvatanja takvih ideja bolno su osjetile brojne zemlje u razvoju. Proces je donekle neovisan o volji samih sudionika u njemu.

UNESCO naglašava da je međunarodno širenje kulturnih procesa važno, ali postoji i prijetnja od globalne, popularne kulture koja se zrcali u činjenici da ona slabi kulturne raznolikosti u mnogim aspektima našeg života.

Pod utjecajem globalizacije najosjetljivije promjene događaju se u kulturi, pa im zato treba posvetiti posebnu pozornost. Upravo su kulturne razlike prema Huntingtonu (1998) danas daleko važnije od ideologijskih, političkih i gospodarskih. Globalna politika postaje multikulturalna i multicivilizacijska, pa njeno provođenje zahtijeva suptilno razmišljanje. Takav proces može izazvati različite poteškoće i probleme na koje upozorava Huntington, koji civilizaciju shvaća kao *kulturni identitet*, gdje je nacionalna država izvor identiteta kojega slabi upravo modernizacija (globalizacija).

Finkelkraut (1997) će reći da se "ljudskost ne stječe, nego gubi kada se nastoji izbrisati vlastiti identitet i otrgnuti se, pod svaku cijenu, od svog posebnog određenja."

Kultura i kulturni identiteti uzroci su brojnih nesporazuma i konflikata u svijetu. Suživot ljudi različitih kultura, vjera, s različitim interesima i potrebama, poticao je i izazivao različite probleme i to čini još uvijek. Trajni boravak ljudi u određenom

geofizičkom prostoru nije dovoljna pretpostavka, uvjet za njihov suživot. Ljudska povijest, nažalost i sadašnjost, obiluje brojnim primjerima kako su različite vjerske, etničke ili druge skupine često živjele jedne pored drugih, ali uvijek su ostale tuđe.

Svijet obilježavaju i opterećuju stalni i svakodnevni nesporazumni i sukobi, primjerice: Sjeverna Irska, Španjolska, Latinska Amerika, Ruska federacija, Libija, Tunis, Egipat, Izrael Sirija, Turska, Irak, Indija, Pakistan, Afganistan, Tibet, Koreja, itd. Razlozi tome su brojni od ekonomskih do sociokulturnih. Uzroci tome proizlaze iz osporavanja, netolerancije, nepoznavanja, nerazumijevanja i neuvažavanja ljudi i njihovih kultura, te borbe za općeljudska, etnička, kulturna, vjerska i ina prava.

Paradoks je globalizacije da se u tim procesima pojavljuju sve veći nacionalizmi, polarizacije i razdvajanja, dok širina do koje je tehnološka revolucija utjecala na rast razumijevanja među narodima, ostaje otvoreno pitanje.

Nepobitno je da danas globalno komuniciranje i masovne migracije, odnosno globalizacija, prisiljavaju tradicionalne kulture na koegzistenciju, ali i na razilaženje i međusobne napetosti. Međuodnos kultura rezultira svojevrsnom mješavinom kultura s brojnim pozitivnim i negativnim konotacijama, uz moguću pojavu 'anomalije', odnosno vrijednosne dezorijentacije pojedinaca. Globalizacijski proces uključuje sve veći broj kulturnih elemenata, proširuje prostorne, kvantitativne i kvalitativne dimenzije kulture, a uključivanjem sve većega broja ljudi potiče aktivno djelovanje kulture.

U uvjetima globalizacije, posebno su se pod pritiskom našle male zemlje i njihove kulture. Najveća brana globalizaciji, na kulturnom planu, su kulturni identiteti – jezik, književnost, umjetnost, religija, i tradicija. Nacionalna kultura predstavlja osobitost svake nacije, njezin identitet – *differentiu specificu*, ali je i element veze s drugim kulturama i društvima. Za sada, globalizacija zahvaća samo neke segmente kulture i to, prije svega, one masovne kulture, 'stilovi života'.

Ipak, čini nam se, da današnje vrijeme obilježava svojevrsni paradoks, jer tendencija globalizacije očito nije u skladu s iznijetim načelima i nastojanjima UN-a o održivom razvoju⁴. Načela za održivi razvoj svijeta posebno ističu razvoj kulturnih posebnosti i drugih vrijednosti lokaliteta i nacionalnih zajednica, pa su ona, ipak, u suprotnosti s globalizacijom i standardizacijom. Jednostavno kazano, kritički ukazuju na njene slabosti i negativnosti. To bi moglo značiti da će kretanja u smislu globalizacije i standardizacije utjecati na kulturu društva samo do određenih granica, što bi moglo povoljno utjecati na održivi razvoj. Pri promišljanju razvoja, danas i sutra, ne smije se zanemariti činjenica da društvo čine ljudi, da je čovjek početak i kraj svakog razvoja što je u skladu s Protagorinom maksimumom: 'Čovjek je mjera svih stvari'.

⁴ Na svjetskoj konferenciji UN-a (Rio 1992) usvojen je Program 21. U Preambuli Programa 21 kaže se: "Čovječanstvo stoji na prekretnici povijesti. Primjetan je porast nejednakosti među narodima i unutar naroda, povećava se broj siromašnih, sve je više gladnih, bolesnih i nepismenih, uništavaju se ekološki sustavi od kojih ovisi i naš opstanak. Ujedinjavanjem ekoloških i ekonomskih interesa

i njihovim većim poštivanjem možemo uspjeti pokriti osnovne potrebe svih ljudi na planetu, poboljšati njihov životni standard, ostvariti bolju zaštitu ekoloških sustava i osigurati bolju i svjetliju budućnost. Nijedna nacija ne može ovo ostvariti samostalno, ali nam to može uspjeti zajednički, u jednom globalnom partnerstvu usmjerenom prema održivom razvoju."

Perspektive održivog razvitka temelje se na uključivanje kulture kao sastavnog dijela društvene razvojne politike i provedbenih programa. Na kulturnom naslijeđu mnoge zemlje temelje svoju strategiju razvoja, investirajući u njegovo očuvanje, oplemenjivanje i predstavljanje na najsuvremeniji način. Jednodušna je ocjena poznavatelja globalnih razvojnih trendova da će upravo kultura, obrazovanje i autentično iskustvo biti pretpostavke aktivnog i održivog društva kojem se teži.

Utjecaju globalizacije treba odgovoriti procesom vraćanja 'svojim korijenima', što predstavlja eliminiranje eventualne globalne kulture kao i lingvističke homogenizacije. Cilj treba biti jačanje i vrednovanje svojih specifičnosti i različitosti u odnosu na 'globalnu kulturu', uz napomenu da je organizirano i profilirano usklađivanje svih aspekata općih (globalnih) trendova adekvatan odgovor negativnostima globalizacije. Također, potrebno je upoznavanje drugih kultura i vrijednosti da bi se znalo cijeniti svoje i razumjeti i poštovati druge, tj. interkulturalno promišljanje svijeta u kojem živimo. Ostvarenje uspješne interakcije među kulturama zavisi o čovjekovoj sposobnosti razumijevanja i prilagodbe kulturnim obrascima ponašanja predstavnika druge kulture. U tom kontekstu važno je učenje i školovanje, tj. pripremanje ljudi, uz osnovnu tezu kako treba pronaći put do samoga sebe da bi se bolje razumjelo druge. Kako kaže Al Imfeld "put do samoga sebe vodi oko svijeta". Svijest o vlastitom kulturnom identitetu jača sposobnost djelotvornog percipiranja stvarnosti, prihvaćanje sebe samih, ali i prihvaćanje drugih. Istinsko življenje trebalo bi biti međusobno razumijevanje i poštovanje, sporazumijevanje i ravnopravna suradnja, jer smisao čovjeka ogleda se u humanosti.

U kontekstu globalnih kretanja za nas su najvažniji europski procesi, a da bi se učinkovito sudjelovalo u njima potrebni su ljudi koji su interkulturalno kompetentni, dinamični i aktivni. Za ravnopravno sudjelovanje potrebne su svekoliike promjene što, prije svega, uključuje veću svijest o značenju nacionalnog identiteta, više izobrazbe i znanja o Europskoj uniji, njenim kulturama, jezicima i mehanizmu po kojem funkcionira. Za ulazak u kulturnu razmjenu, dijalog, čovjek treba biti posebno pripremljen, mora biti vrhunski profesionalac i reprezentant, predstavnik svoje kulture jer, istodobno, on je i primatelj vrijednosti drugih kultura.

Zato suvremeno društvo, kao bitna forma ljudskog življenja, opstanka i komunikacija na sve većem civilizacijskom stupnju, neophodno zahtijeva redovito i permanentno obrazovanje sa širokim humanističkim, kulturnim i interkulturalnim sadržajima.

Potrebno je podržavati humanističke globalne procese kako bi se spriječile negativne posljedice neoliberalne globalizacije. Potrebno je poticati kritičko mišljenje, zalagati se za demokraciju i solidarnost, emancipaciju čovjeka i univerzalni humanizam.

ZAKLJUČAK

Globalizacijski proces uključuje sve veći broj kulturnih elemenata, proširuje prostorne, kvantitativne i kvalitativne dimenzije kulture, a uključivanjem sve većega broja ljudi potiče aktivno djelovanje kulture.

Dodiri kultura iskazuju katkada dramatične, pa često i konfliktne oblike. Vrijednosti i norme zapadnih kultura, dolaze u sraz s vrijednostima i normama civilizacije i kulture drugih zemalja stvarajući u tom dodiru mogući sklad i prožimanje, ali i patološke stereotipe

od mržnje prema drugima i drugačijima do ksenofobije i mogućeg razaranja cijelih sustava vrijednosti pojedinih zemalja.

Važno je naglasiti da se identitet svakog naroda zasniva se na kulturi kao ljudskom stvaralaštvu u kome se stvaraju materijalne i duhovne tvorevine. Opstanak nacionalnih država u globalnom društvu predstavlja temelj očuvanja kulturnog identiteta njenih naroda. Posebno je važno upoznavanje drugih kultura i vrijednosti da bi se znalo cijeniti svoje i razumjeti i poštivati druge, tj. interkulturalno promišljanje svijeta u kojem živimo.

Globalizacija je, s obzirom na svoju složenost, višefunkcionalna pojava. Ona potiče i stvara niz društvenih procesa koji se međusobno jačaju, ali i sukobljavaju i potiru. To je zato jer gotovo svaku pozitivnu funkciju globalizacije prati nažalost i jedna negativna funkcija. Globalizacija je dobro i zlo, blagoslov i prokletstvo. U novije vrijeme zbog brojnih razloga više dolaze do izražaja negativne nego pozitivne strane globalizacije. Negativne posljedice globalizacije se ne smanjuju i o njima se dovoljno ne govori. O njima treba javno i argumentirano govoriti, kako bi se potaknulo poduzimanje mjera za njihovo eliminiranje ili barem ublažavanje posljedica.

Potrebno je stvaralački razmišljati i djelovati, da se ne bi izgubili i utopili u tom procesu, prvenstveno vrednovanjem i afirmacijom vlastitih, autohtonih prirodnih i kulturnih vrijednosti i specifičnosti, te informiranjem i učenjem o drugim i drugačijim, kako bi se međusobno razumjeli, uvažavali i poštovali.

Kultura je povijesna, društvena, razvojna i dinamična, tj. nije konačna kategorija, koju treba promatrati u svjetlu vremenskih i prostornih promjena. Ljudsko društvo i kulturu obilježava dinamika njihovih struktura, te su podložni, manjim ili većim, promjenama tijekom vremena.

Pozitivni globalizacijski procesi trebali bi pomoći svim društvima predstavljanje i upoznavanje svih njegovih prirodnih, društvenih i ljudskih vrijednosti, odnosno biti značajan čimbenik za afirmaciju kulture.

LITERATURA

- Finkelkraut, A. (1997) *Zločin je biti rođen*, Zagreb, Ceres.
- Fukuyama, F. (1994) *Kraj povijesti i posljednji čovjek*, Zagreb, HSN.
- Fukuyama, F., (2005) *Izgradnja države: vlade i svjetski poredak u 21. stoljeću*, Zagreb, Izvori.
- Haralambos, M. (1989) *Uvod u sociologiju*, Zagreb, Globus.
- Huntington, P. S. (1998) *Sukob civilizacija i preustroj svjetskog poretka*, Zagreb, Izvor.
- James, P. (2006) *Globalism, Nationalism, Tribalism: Bringing Theory Back in*, Sage Publications Ltd, London/Thousand Oaks/New Delhi.
- Kluckhohn, C., Kroeber, A. L. (1963) *Culture, A Critical Review of Concepts and Definitions*, New York, Vintage Books.
- Krippendorff, J. (1986) *Putujuće čovječanstvo*, Zagreb, Zavod za istraživanje turizma.

Monbiot, G. (2006), *Doba dogovora*, Algoritam, Zagreb

Opća enciklopedija (1977), Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb

Robertson, R. (1968), "Strategic Relations Between National Societies: A Sociological Analysis", *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 12, No. 1 pp. 16-33

Skledar, N. (2001), *Čovjek i kultura, Uvod u socio-kulturnu antropologiju*, Zavod za sociologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Matica hrvatska Zaprešić

Tapscott, D. (1999) *Dvanaest tema nove ekonomije*. U Milardović, A. (pr.), *Globalizacija*, Osijek–Zagreb–Split, Pan liber.

Thijs de la Court (1988) *Beyond Brundtland; Green Development in the 1990s*, New Horizons Press, New York; Zed Books Ltd., London.

Tuđman, M. (1983) *Struktura kulturne informacije*, Zagreb, Zavod za kulturu Hrvatske.

GLOBALIZATION PROCESSES AND CULTURE

SUMMARY

This paper represents an analysis and an account of the interaction between globalization and culture as systems of meaning that regulate social life. In other words, the paper provides a general outline and insight into certain thesis regarding the relationship between culture and globalization. Globalization is a social, economic, political, and cultural fact of modern society, an absolute phenomenon. It is an omnipresent occurrence of today's epoch leaving significant traces of its presence wherever it occurs. The basic aspects of globalization refer to economic and political relations that develop between countries and regions and that increasingly represent a framework for closer cultural contacts within which a certain number of the same values pass through many countries with a tendency towards cultural equality.

The globalization process includes an increasing number of cultural elements, it broadens the spatial, quantitative and qualitative dimensions of culture, and, by including an increasing number of people, promotes active functioning of culture. In past and at present cultural contacts have harmoniously interfused, but they have also taken dramatic and often conflicting forms. True living should consist of mutual understanding and respect, agreement and equal cooperation because the meaning of man is reflected in humanity.

KEYWORDS: *globalization, change, culture, national and cultural identity*